

ungen über angelsächsische Rechtsverhältnisse have dog været betydningsfulde for Studiet af den angelsachsiske Ret — tog han altid rigeligt Hensyn til Udviklingen andensteds.

Blandt hans talrige retshistoriske Arbejder kan nævnes: *Das Alter des Gesetzsprecher-Amtes in Norwegen, Studien über das sogenannte Christenrecht König Sverrirs, Das älteste Hofrecht des Nordens*. Ogsaa paa Mythologiens og Sagnetes Omraade har han været en flittig Samler og Forsker (*Isländische Volkssagen der Gegenwart*, 1860; *Über die Entstehung der altnordischen Götter- und Heldensage*, 1879).

Da Maurer i 1888 afsluttede sin Universitetsvirksomhed, sendte danske Videnskabsmænd ham en Adresse og Regeringen tildelte ham Kommandørkorset af 1ste Grad. Paa hans 70 Aars Fødselsdag overrakte der ham af en Del af hans Elever, hvoriblandt 2 Danske og 3 Islændere, et Festskrift, der indeholdt videnskabelige Afhandlinger af juridisk og historisk Natur.

Joh. Stp.

De af Generalstaben udgivne *Meddelelser fra Krigsarkiverne*, som siden 1880 har bragt mange værdifulde Oplysninger især vedrørende Begyndelsen af det 19. Aarhundrede, er ophørt at udkomme med det nys afsluttede 9de Bind. Dettes sidstes Hefter (3dje og 4de, 1902) indeholder Aktstykker vedrørende Danmarks Deltagelse i Alliancen med Napoleon 1814, som Frederik VI havde tiltraadt efter Freden i Kiel; det til de Allierede sendte Hjelpekorps under Generalløjtnant Kardorff, der hørte til Kronprinsen af Sveriges Hær, kom dog ikke længere end til Belgien.

Af Professor Kr. Erslevs *Repertorium diplomaticum regni Danici mediævalis* er udkommet 3. Bd. 3. Hæfte (1902), omfattende Tiden 1437—1450. Af det betydningsfulde Værk staar nu kun tilbage de udaterede Breve samt et Registerbind.

Professor Harald Hjärne i Upsala, der længe har været sysselsat med Studier over Karl XII's Historie, har for nylig udgivet: *Karl XII, Omstörtningen i Östeuropa 1697—1703* (Stockholm, 1902), et Skrift, der i høj Grad fortjener Opmærksomhed. Forf. er rustet med en sjelden Kendskab til alle Kilderne, særlig ogsaa de polske og russiske, han besidder

et sikkert Blik for Forstaaelsen af vanskelige diplomatiske Forhold, og hans Fremstilling er klar og tiltrækkende. Bogen begynder med en Udsigt over Sveriges Stilling udad- og indadtil ved Karl XI's Død i Forening med en Skildring af de Magters Holdning og Vilkaar, som har Betydning for Sveriges følgende Historie. Forf. betoner, hvorledes Karl XI's Opgave havde været at sikre Rigets Fred og Grænser, men at det svenske Diplomati under dette havde forsømt at have et tilstrækkeligt vaagent Øje med de Anslag, der forberedtes mod dets Stat. Derpaa skildrer han Indledningen til den store nordiske Krig og ser som Hovedophavsmænd til Angrebsplanerne mod Sverige August af Sachsen-Polen og Patkul, men ikke Tsar Peter. Faren for Sverige var dog ikke overvætted stor, da Forbundet mellem Danmark, Rusland og August led af store Skrøbeligheder. Forf. skildrer derefter Krigen, først den danske, saa Sejren over Peter ved Narva, og derpaa Felttoget i Polen til Udgangen af 1703. Han indskyder i denne Skildring en omstændelig og højst interessant Fremstilling af Polens indre Forhold, men en Hovedsag er stadigt for ham at se den nøje Forbindelse mellem Krigen i Østeuropa og saa de samtidige store Begivenheder, der foranledigedes ved Striden om den spanske Arvefølge. Hans Bedømmelse af Karl XII er absolut sympatetisk og i Virkeligheden et Forsvar for hans Fortsættelse af Krigen i Polen, selv efter at Tsar Peter havde rettet sit Stød mod de svenske Østersøprovinser. Man maa haabe, at Prof. Hjärne vil fortsætte sit Arbejde med en Skildring af Karl XII's senere Historie.

Professor M. G. Schybergson i Helsingfors har begyndt Udgivelsen af en 2den, delvis meget omarbejdet og forstørret Udgave af sin *Finlands Historia* (Helsingfors, 1902; 1. Udg. er fra 1889). De hidtil udkomne 3 Hefter gaar fra Oldtiden til Krigen 1808—09; de behandler i lige Grad Finlands ydre Stilling og de nationale, sociale, økonomiske og kulturelle Forhold og udmærker sig saavel ved Lærdom som ved livlig Fremstilling.

Professor A. Aulards her i Tidsskriftet tidligere (7. R. II, 610 f.) nævnte store Værk: *Histoire politique de la*

Révolution française. Origines et Développement de la Démocratie et de la République (1789—1804), er nu afsluttet (Paris, 1901) og betegner et i væsentlige Henseender stort Fremskridt inden for Forskningen paa den franske Revolutions Omraade. Forf. er som ingen anden af tidligere og nulevende Historikere Herre over Kildematerialet, og da han tillige har sigtet dette i Overensstemmelse med den moderne Kildekritiks Metode, navnlig ved Forkastelse af mange, ikke samtidige Beretninger, har han paa en Række af Punkter gennembrudt den tidligere Overlevering og fastslaaet noget nyt og rigtigt. Som allerede omtalt i de tidligere Bemærkninger om Værket indfører han ogsaa en ny kronologisk Deling af Revolutionens Perioder, idet han ikke, som stedse hidtil sket, tager de store Forsamlinger som betegnende hver sit Afsnit, men grupperer sin Fremstilling om den Form, hvori Udviklingen af de politiske Ideer fandt sit Udtryk i Institutionerne. Størst Interesse har Skriftet dog, foruden i dets Enkeltundersøgelser, i hele Synsmaaden. Denne er først og fremmest højst afvigende fra Taines i hans *Les Origines de la France contemporaine*. Medens Revolutionen for Taine var Virkeliggørelsen af en revolutionær Doktrin, der allerede straks 1789 viser sin Afmagt ved mere at formaa at ødelægge og skabe Anarki end ved at opbygge, og som senere hos Jakobinerne fortætter sig til et helt terroristisk Regeringssystem, der erobrer og undertrykker Frankrig uden dog heller at evne at skabe noget blivende, hævder Aulard, at Revolutionens Institutioner aldrig har været Udtryk for nogen samlet Doktrin. Vel træder Revolutionen ud i Livet med et Ideal, der er det ny, den bringer ind i Menneskehedens Historie, og som nærmest finder sit Udtryk i Erklæringen om Menneskerettighederne; men dette Ideal blev aldrig realiseret i Institutionerne. Revolutionen er tværtimod det modsatte af et System; den er en Kæde af Kriser, der for en stor Del kommer overraskende for deres Ophavsmænd, og en Kæde af Forholdsregler, der bestemmes af de enkelte Øjeblikke. Saaledes er allerede Forfatningen af 1791 intet Udtryk for en samlet Lære; den er et Kompromis, for det første mellem den nedarvede Kærlighed til Konge-

dømmet og den republikanske Sindstilstand, der er skabt ved, at Litteraturen havde berøvet Monarkiet dets mystiske Højhed og proklameret, at Lovene kun er Udfoldelsen af Folkeviljen, samt ved Paavirkningen fra Amerika, for det andet mellem Tanken om hele Folkets Suverænitet, som var Litteraturens Konsekvens, og den Tro paa, at det kun er de dannede og velhavende, der er egnede til at regere, som selv de mest yderliggaaende Forfattere havde vedkendt sig. Derfor kom man til et indskrænket Monarki og til Censur. Men denne Tilstand undergravedes ved to Ting, Monarkiet ved at Kongen svigtede sin Opgave at være Nationens Fører, og Censurinstitutionen ved at Folket demokratiseredes ved spontane Bevægelser inden for det. Disse spontane Bevægelser var ikke, som Taine saa dem, et spontant Anarki, men tværtimod et Udslag af de frie Kommuners Dannelse rundt om i Frankrig og dernæst af det franske Folks Enhedstrang, som den viste sig igennem Opøsningen af de gamle Provinsbaand og deres Erstatning af frivillige Federationer; under denne spontane demokratiske Bevægelse skabtes for første Gang Følelsen af, at Almuen ikke var en raa, udannet Masse, men en ligeberettiget Del af Folket. Af alt dette fulgte Dannelsen af et republikansk og af et demokratisk Parti. Men disse Partier fik at kæmpe med Kongen, med Kontrarevolutionen, med Borgerkrigene, med Udlandet, og dette førte til Omstyrtelsen af Monarkiet og af Censur og til Indførelsen af Republikken og den almindelige Valgret. Faren voksede imidlertid; herved bragtes man til Dannelsen af den revolutionære Regering og Diktaturet, og herved frembragtes ogsaa Rædselsregimentet. Dette var derfor intet System, men kun en Lejlighedsregering, vel frygtelig og afskyelig, især under Robespierres Styrelse, men dog kun tænkt som foreløbig. Da saa Faren var forbi, forlod man Rædselsregimentet. Men imidlertid var Folket blevet træt, Middelstanden vovede sig atter frem, under Direktoret indførtes paa ny Censur, og idet man samtidigt udelukkede Folket fra spontan Deltagelse i Statsledelsen ved at lukke Klubberne, gjordes Frankrig modtageligt til at falde i Hænderne paa Militærdiktaturet i Form af Kon-

sulatet. Det skal tilføjes, at Aulard med særlig Omhu dvæler ved Revolutionens hele Forhold til Kirken, og at han i stærke Ord priser Danton, medens han i Robespierre ser Revolutionens slette Genius. Hele hans Betragtningssmaaede er saaledes fuldt ud demokratisk; i Fornægtelsen af Konsekvenserne af Menneskerettighedernes Erklæring og i Bourgeoisiets Mistillid til Folket ser han de skæbnesvangreste Fejl, der er begaaede.

Uden selvfølgelig at gaa ind paa en Kritik af Synsmaaden eller Enkelthederne hos Aulard skal her blot gøres nogle enkelte Bemærkninger. Det har hævnnet sig, at Værket udelukkende har villet holde sig til de politiske Ideer og Institutioners Udvikling. Vi ser ikke tilstrækkeligt Vekselvirkningen mellem denne og saa de økonomiske og sociale Forhold eller Krigsbegivenhederne, vi ser navnlig saa overordentligt lidt til de levende Mennesker, til deres Temperament, deres Lidenskaber, deres Voldsomhed og deres Brutalitet; ofte er Forf. tilbøjelig til at holde sig paa Overfladen og til at tage Frasen som Udtryk for den oprigtige Mening. I denne Henseende staar han i høj Grad tilbage for Taine; selv om hans Værk med Rette tilbageviser dennes Ensidighed og Stræben efter at trække Revolutionens Gerning ned i Skarnet, saa er det et Tilbageskridt, naar Talen i det hele er om at forstaa Revolutionens Psykologi, og uden en saadan Forstaaelse svæver dog Kendskabet til dens Ideer og Institutioner i Luften. Men alligevel vil Aulards Bog have sin blivende Betydning ved den Lærdom, den er bygget paa, og ved det Oprydningsarbejde, der er foretaget i den, ogsaa ved den retfærdigere Dom over mange Fænomener og Personer, som den lader komme til Orde; derved staar den langt over alle andre tidligere Apo-teoser af Revolutionen.

Professor Max Lehmann i Göttingen har udgivet 1. Del af en stor Biografi af den berømte preussiske Statsmand Friherre von Stein (*Freiherr von Stein. 1. Th. Vor der Reform 1757—1807*, Leipzig, 1902). Efter en Fremstilling af hans Ungdomsudvikling skildrer han først hans Virken i preussisk Statstjeneste fra 1780 som Embedsmand i Rhinprovinserne; Forf. faar her Lejlighed til at fremsætte en Kritik

af Frederik II's Styrelsesmaade, der i flere Henseender afviger fra den almindelige preussiske Opfattelse; navnlig gaar han dog i mange Enkeltheder ind paa Forvaltningen og Steins Forsøg paa at forbedre denne. Fra 1804 blev S. preussisk Minister, og fra da af faar Fremstillingen større almindelig Interesse. Forf. paaviser, at S. trods sit Had til Frankrig og Revolutionen paa vigtige Punkter var under Paavirkning af de franske Ideer; vidtløftigt dvæler han ved hans Indlæg af 1806 imod den herskende Kabinetsstyrelse og ser det som en Fordring om et konstitutionelt Regimente. Bindet slutter med Steins Afskedigelse af Frederik Vilhelm III 1807, efter at han havde forlangt gennemgribende Ændringer i Regeringen; Lehmann fremhæver, hvorledes her to forskellige Tankegange stod imod hinanden, den ældre, efter hvilken Ministrene skulde følge Kongens Vilje, selv hvor denne gik imod deres Anskuelse, og den ny, repræsenteret af Stein, hvorefter Ministrene kun vilde blive i deres Stilling, naar Kongen var enig med dem.
